

під його керівництвом мовлення має спиратися на вільні від заїкання форми: сполучено-відображене, автоматизоване, ритмізоване, називне, стислі відповіді на запитання. Якщо до цього віку в дитини ще залишилися якісь дефекти звуковимови, то початкові заняття не можна поєднувати з постановкою правильної звуковимови, оскільки це так чи інакше призводить до підвищення тону артикуляційної мускулатури. Доцільніше постановку звуків здійснити пізніше, коли ступінь вираженості заїкання буде значно нижчим.

Важлива роль у корекції заїкання на початкових етапах відводиться батькам. Логопед повинен працювати в тісному контакті з ними, пояснюючи їм принципи даних занять, демонструючи ефективні прийоми роботи з дитиною. Батьки спілкуються з дитиною, виконують завдання фахівців, ураховуючи всі рекомендації логопеда.

На початкових етапах батьки під керівництвом логопеда спільно з дитиною виконують завдання до уроку.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок про те, що провідним завданням корекційно-педагогічної роботи з комплексної корекції заїкання у дітей молодшого шкільного віку, яку здійснює логопед, є: подолання мовленнєвих дефектів (перевиховання неправильного мовлення) і корекція психологічних особливостей заїкуватих. Логопед забезпечує взаємодію всіх фахівців (лікарів, психологів, фахівця з логоритміки, фахівця з ЛФК, батьків), які використовують свої методи та засоби впливу на заїкуватих. У цілому робота логопеда дуже відповідальна, але за умови дотримання всіх вимог вона буде ефективною. Далі відповідальність покладається на батьків, які мають організувати життєдіяльність дітей так, щоб уникати рецидивів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравченко А. І. Корекція заїкання у дітей засобами комплексної фізичної реабілітації / А. І. Кравченко. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 176 с.
2. Лохов М. И. Заикание и логоневроз. Диагностика и лечение / М. И. Лохов, Ю. А. Фесенко. – Санкт-Петербург: СОТИС, 2000. – 288 с.

3. Лохов М. И. Коррекция заикания и других речевых расстройств детского возраста / М. И. Лохов, Ю. А. Фесенко. – Санкт-Петербург: Детство-Пресс, 2010. – 160 с.
4. Миссуловин Л. Я. Лечение заикания / Л. Я. Миссуловин. – Ленинград: Медицина, 1988. – 184 с.
5. Особливості комплексного підходу в лікуванні заїкання / [М. В. Баранова, І. Н. Баришнікова, С. Н. Кайма та ін.]. // Спеціальна освіта. – 2015. – №11. – С. 50–54.

УДК 376.1-056.264-053.4:81'233

А. О. Світлична

студентка спеціальності
«Спеціальна освіта (Логопедія)»

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ

У статті розглядаються сутність і структура зв'язного висловлювання, а також шляхи корекційного впливу щодо його розвитку і вдосконалення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

В статье рассматриваются сущность и структура связного высказывания, а также пути коррекционного воздействия для его развития и совершенствования у детей с общим недоразвитием речи.

The article provides information about the nature and structure of coherent speech, and how corrective coherent speech, development and improvement of children with the general speech disorder.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), зв'язне мовлення, діти, формування зв'язного мовлення.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи (ОНР), связная речь, дети, формирование связной речи.

Key words: general speech disorder (GSD), connected speech, children, formation of coherent speech.

Постановка проблеми. Володіння зв'язним монологічним мовленням – одне з центральних завдань мовленнєвого розвитку дітей. Для дітей із ЗНМ характерні труднощі в оволодінні зв'язним мовленням: у визначенні задуму

оповідання, послідовності обраного сюжету і його мовленнєвої реалізації, відсутність навичок композиційної побудови розповіді та логіки оповіді. Тому, особливої уваги потребує проблема формування навички зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – це різноманітні складні мовленнєві дефекти, за наявності яких у дитини порушується процес формування всіх компонентів мовлення (звуковимова, граматики, словник, зв'язне мовлення) при нормальному слуху та збереженому інтелекті [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За статистикою 70% дітей мають вади мовлення. За дослідженнями ЮНЕСКО, серед усіх мовленнєвих розладів в останні роки найбільш поширеним є ЗНМ. Саме тому в даний час формуванню зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ приділяється чимала увага.

Формування зв'язного мовлення – найбільш складний розділ корекційного навчання. За даними педагогічної практики і спеціальних досліджень (В. К. Воробйової, В. П. Глухова, Т. Б. Філічевої, Л. Н. Єфименкової та ін.), більшість дітей з недорозвиненням мовлення, що вступають до школи, не володіють навичками зв'язного мовлення в достатньому для цього віку обсязі. Словниковий запас таких дітей небагатий, рівень оволодіння граматичною і синтаксичною стороною мовлення досить низький, семантична сторона мовлення недостатньо сформована, «арсенал» мовленнєвих засобів вираження думки вкрай бідний.

Мета статті: проаналізувати шляхи формування навички зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до етапів формування тексту в онтогенезі у дітей без мовленнєвої патології і механізмом порушення побудови зв'язного висловлювання у дітей із ЗНМ можна визначити наступні етапи подолання порушень зв'язного мовлення у цій категорії дітей.

I етап: підготовчий. Основна мета цього етапу – формування практичних

уявлень про текст і умінь правильно встановлювати послідовність подій в немовленнєвому плані.

II етап: формування структурно і семантично-простих текстів.

III етап: формування розгорнутих текстів.

Робота на першому етапі здійснюється шляхом порівняння: тексту і набору слів; тексту і набору речень; тексту і різних варіантів його спотворення.

Паралельно роботі з формування практичних уявлень про зв'язне висловлювання як про єдине ціле проводиться робота над умінням встановлювати послідовність подій на немовленнєвому рівні, для чого використовуються практичні методи, запропоновані В. К. Воробйовою [1], зокрема, ігри на встановлення правильного розташування серії картинок, об'єднаних єдиною темою:

- розташувати предметні картинки в правильній послідовності відповідно розповіді;
- знайти місце зниклої картинки в ряді інших;
- знайти «помилку» логопеда, відновити деформований порядок в серії картинок;
- знайти зайву картинку серед заданих;
- «розплутати» дві сюжетні події з опорою на набори картин

Теми сюжетних картинок добираються з урахуванням їх комунікативної значущості для дитини. Це дає можливість здійснювати корекційний вплив на тлі самостійного мовлення дитини через моделювання наочно-чуттєвого образу ситуації.

Формування попередніх, орієнтовних умінь з виявлення істотних ознак тексту (а саме, зв'язність і цілісність) забезпечує можливість переходу до етапу навчання дітей із ЗНМ зв'язного говоріння з опорою на правила побудови зв'язного монологічного повідомлення.

Складовою частиною підготовки даної групи дітей до оволодіння зв'язним мовленням є робота над побудовою фрази, оскільки речення служать тим будівельним матеріалом, з якого створюється складне ціле – текст. Тому організуючим фактором всієї роботи має виступати речення, а в реченні – предикат, як організуючий центр речення.

На цьому етапі з урахуванням семантичної складності тієї чи іншої моделі речень, а також послідовності появи типів речень в онтогенезі виділяють наступні розділи роботи:

I розділ. Робота над однослівною фразою.

II розділ. Робота над двослівним реченням.

III розділ. Робота над синтаксичною моделлю з двох головних членів речення.

IV розділ. Робота над складними реченнями.

V розділ. Робота над зв'язним монологічним мовленням.

Спираючись на роботи Б. М. Гріншпуна [2], відправною точкою при формуванні розгорнутої фрази обирається мінімальний комунікативно значимий відрізок: однослівна фраза (речення). Ці фрази повинні складатися з слів, які необхідні для вираження предикативності, тобто зі слів-дій (дієслів).

Початковим матеріалом для проведення таких занять можуть бути ситуації, в яких дитина виявляється найчастіше, наприклад, ситуації одягання, прийому їжі, умивання. У цьому випадку формується зв'язок між дією дитини і його словесним позначенням.

В ході виконання дії дитині ставлять запитання, що можуть бути двох типів: а) містять назву конкретної дії, наприклад: «Ти йдеш?»; б) загального характеру, наприклад, «Що ти робиш?».

Питання першого типу, за зауваженням Б. М. Гріншпуна, звільняють дитину від пошуку слів, а питання другого типу спонукають її до операції вибору слів.

У роботі над двослівним реченням можна виділити три етапи роботи:

- 1) навчання дітей пасивного сприйняття даної конструкції;
- 2) навчання словесної форми доручень, що збігається з відповідною реакцією дитини, наприклад: «Скажи Дімі – наברי воду». В цьому випадку у дитини немає необхідності в перебудові речення. Їй залишається тільки повторити його за логопедом;
- 3) навчання словесної форми доручень, що не збігається з відповідною реакцією дитини, наприклад: «Попроси Вітю принести папір». В цьому випадку у дитини немає необхідності в

пошуку слів, але є необхідність в перебудові форм слів.

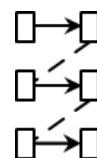
При відпрацюванні синтаксичної моделі з двох головних членів речення сама конструкція вимагає, щоб дитина висловлювала судження не про свої дії, а про дії інших осіб, а потім про стан предмета, тому початком роботи можна вважати спостереження дитини за діями оточуючих осіб. Рекомендується застосовувати різні схеми, в яких певні графічні зображення виступають в ролі певних членів речення.

Під час роботи над складним реченням можна запропонувати наступні прийоми роботи. Логопед виставляє дві картинки, зміст яких відповідає частинам складного речення. За кожною картинкою дитина складає речення, наприклад: «Моя мама працює лікарем. Мій тато працює будівельником».

Далі між картинками розташовується картка з написаним сполучником або його схематичним зображенням, в даному випадку можна поставити картку з буквою «А». Дитина об'єднує два речення в одне ціле і «читає» отримане речення: «Моя мама працює лікарем, а мій тато працює будівельником».

Познайомивши дитину з моделями побудови речень, переходять до формування зв'язного монологічного висловлювання. На даному етапі можна спиратися на прийоми роботи над текстом ланцюгової і паралельної організації, запропоновані В. К. Воробйовою [1].

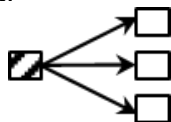
Ознайомлення дітей з правилами побудови тексту ланцюгової (послідовної) організації відбуваються за допомогою предметно-графічної схеми:

У даній схемі квадратами позначаються предметні значення повідомлення – суб'єкт і об'єкт, стрілкою – предмет, виражений дієслівним словом. Пунктирна стрілка відображає наявність структурно-сислового зв'язку, загальна рамка – підпорядкованість плану розкриття єдиної теми.

Наприклад: «Ми живемо у місті Київ. Місто стоїть на березі річки Дніпро. На набережній є гарний парк. У парку ростуть високі дерева. У дерев розлогі крони».

При навчанні встановлення зв'язку між фразами тексту паралельної організації педагог використовує схему-модель, в якій послідовно розміщуються всі її елементи:

Орієнтування на схему дозволяє дітям стежити, щоб кожна попередня фраза вчасно змінювалася наступною. На схемі символічно зображуються характеристики предмета: колір (кілька різних колірних плям), розмір (один і той же предмет різної величини), форма (геометричні фігури одного кольору і розміру), частини предмета (пірамідка, розбита на окремі колечка), матеріал виготовлення (зразки дерева, металу, пластмаси, скла) і т. д.

Необхідно відзначити, що схеми можуть видозмінюватися залежно від об'єкта опису. Наприклад, для опису одягу може використовуватися схема, в яку входять наступні компоненти: приналежність до типу одягу (верхня, нижня, головні убори, взуття), сезонність, колір, деталі. Наприклад «Це шапка. Її одягають взимку. Вона червоного кольору. На ній намальований зайчик».

Введення нових елементів в схему відбувається поступово. Спочатку використовуються лише кілька символів в схемі. Збільшення їх кількості створює умови для розширення обсягу тексту.

Висновки. Таким чином, основними методичними положеннями щодо формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ повинні стати наступні:

- 1) організуючим моментом всієї логопедичної роботи з формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ повинен стати зв'язний текст, який на перших етапах корекційної роботи є діалогом між дитиною та її оточенням;
- 2) здійснення корекційного впливу має відбуватися на тлі самостійного мовлення дитини;

- 3) складовою частиною підготовки дітей із ЗНМ до оволодіння зв'язним мовленням є робота над побудовою фрази (речення), після засвоєння якої переходять до побудови зв'язних монологічних висловлювань, від діалогу до монологу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воробьева В. К. *Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи.* – М.: АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2006.
2. Гриншпун Б. М. *О принципах логопедической работы на начальных этапах формирования речи у моторных алаликов // Нарушение речи и голоса у детей / под ред. С. С. Ляпидевского и С. Н. Шаховской.* – М., 1975.
3. *Логопедія. Підручник / за ред. М. К. Шеремет.* – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.

УДК 376.1-056.264-053.4:616.89-008.434.37

О. В. Світлична

магістрант спеціальності
«Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)»

К. О. Зелінська-Любченко

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СТИМУЛЯЦІЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ ЗАСОБАМИ ІГОР-ДРАМАТИЗАЦІЙ НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

У статті висвітлено результати дослідження мовлення в дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією для подальшого експериментального впровадження методики стимуляції мовленнєвої діяльності дітей із моторною алалією засобами ігор-драматизацій на початкових етапах корекційної роботи.

В статті представлені результати проведеного дослідження речі у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією для подальшого експериментального проведення методики стимуляції мовленнєвої діяльності дітей із моторною алалією засобами ігор-драматизацій на початкових етапах корекційно-логопедичної роботи.